

УДК 340.112

DOI: 10.33663/1563-3349-2025-98-103

О. С. ГОРАЙ

ПРАВА ЛЮДИНИ ЯК ОСНОВА СОЦІАЛЬНО-ПРАВОВОЇ СТАБІЛЬНОСТІ ДЕРЖАВНОЇ БЕЗПЕКИ

У статті визначено, що права і свободи людини є не лише базовими цінностями конституційного ладу України, а й структуроутворюючим чинником забезпечення соціальної стабільності в умовах національної безпеки. Саме вони формують довіру до державних інституцій, знижують рівень соціального напруження та забезпечують передбачуваність державної політики.

Розкрито, що сучасна безпекова парадигма дедалі більше тяжіє до концепції «людиноцентризму», відповідно до якої інтереси громадянина стають основою визначення цілей і засобів державної безпеки. Такі підходи посилюються під впливом європейських правозахисних стандартів, положень Загальної декларації прав людини, Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод та Конституції України.

Досліджено, як практична реалізація прав людини впливає на рівень правової культури суспільства, легітимність влади та ефективність інституційних механізмів. Особлива увага приділена аналізу правових норм, судової практики та індикаторів соціального контролю в умовах кризових ситуацій.

Узагальнено, що сталий розвиток держави в умовах воєнних загроз та гібридної війни можливий лише за умови системної інтеграції прав людини в усі рівні національної безпекової політики – від стратегічного планування до щоденних адміністративних рішень.

Ключові слова: права людини, державна безпека, соціально-правова стабільність, конституційний лад, правова держава, інституційна довіра, легітимність влади, безпекова політика, стандарти прав людини.

Horai Oleg. Human rights as the basis of social and legal stability of state security

The article defines that human rights and freedoms are not only fundamental values of the constitutional order of Ukraine but also a structural factor in ensuring social stability within the framework of national security. They shape

public trust in state institutions, reduce social tension, and ensure the predictability of state policy.

It is revealed that the modern security paradigm increasingly gravitates toward the concept of “human-centrism,” according to which the interests of the individual become the foundation for defining the goals and tools of national security. These approaches are reinforced by the influence of European human rights standards, the provisions of the Universal Declaration of Human Rights, the Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms, and the Constitution of Ukraine.

The study explores how the practical implementation of human rights affects the level of legal culture in society, the legitimacy of authority, and the effectiveness of institutional mechanisms. Special attention is given to the analysis of legal norms, judicial practice, and indicators of social oversight in crisis situations.

It is generalized that the sustainable development of the state under conditions of military threats and hybrid warfare is possible only through the systemic integration of human rights into all levels of national security policy – from strategic planning to daily administrative decisions.

Key words: *human rights, national security, socio-legal stability, constitutional order, rule of law, institutional trust, legitimacy of power, security policy, human rights standards.*

Актуальність теми. В умовах повномасштабної війни, гібридних загроз та внутрішньополітичної нестабільності питання забезпечення прав і свобод людини набуває особливого значення як ключовий чинник легітимності влади, стійкості соціального порядку та довіри до інституцій. Права людини перестають бути винятково етико-правовою категорією, трансформуючись у стрижень стратегій національної безпеки, що орієнтовані на запобігання соціальному конфлікту, протидію радикалізації та збереження демократичного устрою.

Україна, як держава, що декларує інтеграцію в європейський правовий простір, зобов'язана впроваджувати не лише формальні стандарти захисту прав людини, а й забезпечувати їхню практичну реалізацію в щоденній діяльності державних органів, зокрема в умовах надзвичайного чи воєнного стану. Водночас порушення прав і свобод на тлі воєнних викликів може не лише підірвати внутрішню стабільність, але й поставити під сумнів міжнародну підтримку України.

Таким чином, дослідження прав людини як основи соціально-правової стабільності є не лише теоретично обґрунтованим,

але й практично необхідним для розуміння нової архітектоники безпеки в Україні. Саме права людини виступають тим критерієм, що визначає межі допустимого втручання держави, формує довіру громадян та забезпечує легітимність державної політики в часи кризи.

Огляд останніх досліджень. Проблематика прав людини у контексті забезпечення державної безпеки широко досліджується як у національному, так і в міжнародному праві. Зокрема, Л. Богачова акцентує увагу на юридичних гарантіях прав і свобод людини, підкреслюючи їх роль у правовому упорядкуванні демократичної держави. Вона зазначає, що саме ефективність гарантійного механізму обумовлює рівень легітимності державної влади та довіру громадян до інституцій [1].

Детальний розгляд практики Європейського суду з прав людини пропонують І. Караман та В. Козіна, які наголошують на значенні Конвенції про захист прав людини як базового документа, що задає вектор реформування національного правозастосування у сфері захисту прав особи [2]. У їхній роботі розкривається взаємозв'язок між індивідуальними зверненнями до ЄСПЛ та інституційними змінами в державній політиці.

У філософсько-правовому вимірі Т. Р. С. Аллан розглядає верховенство права як ліберальну концепцію, в центрі якої – повага до гідності особи та стримування владного свавілля. Його підхід до конституційної справедливості дозволяє переосмислити концепт безпеки як похідний від фундаментальних прав, а не навпаки [3].

Суттєвий внесок у розуміння допустимих обмежень прав у кризових умовах зробила А. Денисова, яка класифікує правові обмеження за видами та функціями, визначаючи межу між законним втручанням і порушенням прав людини [4].

Нормативну основу дослідження становлять ключові документи, зокрема Конституція України [5], Закон України «Про національну безпеку» [6], а також Рішення Конституційного Суду України № 2-рп/2016, де підкреслюється взаємозв'язок між безпековою політикою та обов'язком держави гарантувати дотримання прав і свобод навіть за умов загроз [7].

На міжнародному рівні центральними залишаються Загальна декларація прав людини [8], Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод [9], а також Міжнародний пакт про грома-

дяньські і політичні права [10]. Вони визначають стандарти, які не можуть бути ігноровані жодною демократичною державою, навіть в умовах надзвичайного чи воєнного стану.

Метою статті є встановити, яким чином права і свободи людини формують підґрунтя для забезпечення соціально-правової стабільності в умовах національної безпеки України. У центрі уваги – з'ясування ролі прав людини, як індикатора легітимності державної політики, засобу підтримання громадської довіри та чинника системного функціонування інституцій безпеки. Дослідження спрямоване на аналіз взаємозв'язку між правозахисною парадигмою і безпековими підходами, а також на обґрунтування необхідності інтеграції прав людини в усі рівні стратегічного планування та державного управління в періоди криз.

Виклад основних положень. Сучасна модель національної безпеки дедалі більше тяжіє до переосмислення пріоритетів: замість домінування силових або суто державоцентричних підходів поступово утверджується концепція «людиноцентризму». Це означає, що не держава є первинним об'єктом захисту, а права, свободи, гідність і добробут людини, що визнаються основоположною метою державної політики. Така трансформація відображає вплив глобальних стандартів – передусім, положень Загальної декларації прав людини [8], Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод [9] і Конституції України [5], яка у статті 3 проголошує, що «людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю».

Людиноцентричний підхід у сфері державної безпеки трансформується з декларативного принципу в комплексну управлінську стратегію, в якій права людини набувають ролі системоутворюючого критерію. У сучасних умовах, коли суспільство стикається з викликами гібридної війни, внутрішньої поляризації, інформаційної дестабілізації та економічної турбулентності, потреби вразливих груп населення – зокрема внутрішньо переміщених осіб, людей з інвалідністю, пенсіонерів, осіб, які постраждали від воєнних дій, мають бути у центрі державної безпекової політики [7].

Забезпечення особистої безпеки, прав на приватність, свободу вираження поглядів, доступ до медичних та адміністративних послуг – це ті параметри, які формують реальну соціально-правову стабільність. Як підкреслює О. Скаккун, державна безпека не

повинна протиставлятися правам особи, а має витікати з них як із джерела легітимності [1].

У цифровому середовищі це набуває особливої актуальності. Захист персональних даних, свобода цифрової ідентичності, недопущення дискримінації в алгоритмах штучного інтелекту – все це формує нову площину державної відповідальності. Міжнародне право, зокрема Міжнародний пакт про громадянські і політичні права [6], зобов'язує державу не тільки не порушувати, але й активно захищати права особи в умовах новітніх технологічних ризиків.

Особливу новизну становить концепція превентивної безпеки, яка передбачає не просто реагування на кризи, а завчасне попередження ситуацій, що можуть спричинити порушення прав людини. Це вимагає докорінної трансформації функцій органів безпеки: від карально-реактивного формату – до прогностично-аналітичного. Наприклад, у країнах Північної Європи уже запроваджено практику превентивного індексу в системі управління ризиками, який включає аналіз ситуацій, що можуть порушити базові права, ще до ухвалення адміністративного чи законодавчого рішення.

Таким чином, концепція прав людини як структуроутворюючого чинника стає наріжним каменем нової архітекτονіки національної безпеки. Вона забезпечує баланс між державними інтересами та гідністю людини, створює умови для довгострокової стабільності та запобігає соціальному розпаду, що є ключовим в умовах затяжного конфлікту.

Як підкреслює Т. Р. С. Аллан, «верховенство права має сенс лише тоді, коли держава системно дбає про гідність особи, а не лише про своє виживання» [3, с. 217]. Ця думка має особливе значення для держав, що перебувають у стані збройного конфлікту або гібридної війни. Ігнорування потреб особи, виправдане надзвичайними обставинами, веде до девальвації правових норм, що в довгостроковій перспективі може спричинити втрату довіри, зростання протестного потенціалу, зниження ефективності державної політики. Натомість дотримання людиноцентричної логіки забезпечує не лише стабільність, а й внутрішню легітимність безпекових заходів, які сприймаються суспільством не як репресивні, а як захисні.

Європейські стандарти прав людини визначають не лише юридичний мінімум захисту особи, а й задають орієнтири для форму-

вання державної політики в умовах кризи. У контексті національної безпеки вони виступають не обмеженням, а конструктивним інструментом для збереження демократичного ладу та довіри до державних інституцій. Йдеться насамперед про імператив дотримання принципу пропорційності при обмеженні прав і свобод, обов'язковість ефективного засобу юридичного захисту «стаття 13 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод», заборону дискримінації «стаття 14 Конвенції» та невідворотність відповідальності у випадках порушення прав [9].

Більше того, реалізація цих стандартів вимагає наявності ефективних внутрішніх механізмів контролю – з боку судової системи, інституційного омбудсмена та парламентського нагляду. Успішна інтеграція європейських стандартів у національну політику зумовлює не лише відповідність праву, а й створення передумов для міжнародної підтримки та зміцнення репутації України як демократичної держави.

З огляду на це, правозахисний імператив не суперечить концепції безпеки, а слугує її основою: через легітимацію державних рішень, підтримання суспільної довіри та мінімізацію ризиків радикалізації населення. Як підкреслює Т. Подорожна, правовий порядок має починатися з інтересу до гідності людини, і лише потім вибудовуватися через системи стримувань і противаг [2].

Умови воєнного стану не скасовують зобов'язань держави перед громадянами, а лише допускають тимчасові та строго обґрунтовані відступи. Європейський суд з прав людини «ЄСПЛ» у своїй практиці неодноразово наголошував, що навіть під час збройного конфлікту держави повинні забезпечити основоположні гарантії: зокрема, захист від катувань, право на життя, доступ до правосуддя. Вироки у справах *Lawless v. Ireland* 1961, *Brannigan and McBride v. the United Kingdom* 1993 та *A. and Others v. the United Kingdom* 2009 стали прецедентами, які формують єдиний підхід до допустимості обмежень і необхідності судового контролю за ними.

Для України, яка прагне до членства в Європейському Союзі та вже функціонує в межах європейського правового простору, впровадження стандартів Європейського суду з прав людини – є не лише юридичним обов'язком, а й стратегічною умовою посилення довіри до державної влади з боку міжнародної спільноти та власних громадян. Це означає необхідність трансформації не лише

норм права, а й правозастосовної культури, в якій пріоритет особистих свобод, процедурна справедливість і відповідальність держави перед індивідом стають невід’ємними критеріями ефективності політики безпеки.

У практичному плані йдеться про впровадження єдиного стандарту правового мислення: державні органи повинні діяти у спосіб, що передбачає превентивне оцінювання потенційного порушення прав людини ще на етапі прийняття рішень – з урахуванням можливого майбутнього перегляду їх легітимності ЄСПЛ. Це потребує високого рівня правової обізнаності посадовців, внутрішнього інституційного аудиту рішень, належної підготовки правників, суддів, аналітиків та постійної координації з міжнародними експертними структурами.

Як зазначає І. Караман, практика ЄСПЛ дедалі більше виконує функцію «правила тлумачення», яке змінює зміст і сенс національних норм незалежно від формального перегляду законодавства, оскільки прецеденти Суду є імперативом для судів України, згідно з чинною Конституцією та законом «Про виконання рішень ЄСПЛ» [2, с. 17]. Таким чином, вплив ЄСПЛ виходить за межі суто юридичного інструменту – він стає культурною та методологічною парадигмою, яка окреслює межі припустимої поведінки держави щодо особи навіть в умовах надзвичайної ситуації.

Одним із ключових викликів для української системи національної безпеки є формування дієздатної інституційної структури, яка одночасно здатна ефективно реагувати на загрози та дотримуватись стандартів прав людини. У цьому контексті правозахисна парадигма не є альтернативою безпеці, а її функціональною складовою, що забезпечує легітимність і сталість політичної системи. Особливої ваги набуває адаптація безпекових інституцій – СБУ, Національної поліції, Державної прикордонної служби, органів місцевого самоврядування – до вимог відкритості, підзвітності, правової визначеності та незалежного контролю.

Важливим кроком є запровадження внутрішніх механізмів моніторингу дотримання прав людини в межах діяльності цих інституцій, що передбачає створення посади уповноваженого з прав людини в структурах сектору безпеки, регулярне навчання персоналу, запровадження індикаторів дотримання прав людини у відомчих звітах, а також відкритість до громадянського нагляду.

Як підкреслює О. Скакун, «інституційна ефективність у сфері безпеки має вимірюватись не лише в категоріях знешкодження загроз, а й здатністю держави гарантувати непорушність прав навіть у процесі реагування на них» [1, с. 217]. Це передбачає інтеграцію міжнародних правозахисних стандартів у внутрішні протоколи службових дій, нормативну уніфікацію та створення ефективних каналів зворотного зв'язку з суспільством.

Досвід країн-членів Ради Європи свідчить про необхідність постійної адаптації системи державного управління до нових викликів, включаючи цифрові технології, гібридні загрози, масову міграцію та інфляцію недовіри до інституцій. У сучасних умовах ефективність безпекової політики визначається не лише здатністю держави до реагування, а й її прозорістю, відкритістю до суспільного діалогу та спроможністю забезпечити права людини як незмінну категорію у будь-якій кризовій ситуації. Впровадження елементів електронного врядування, відкритих баз даних, публічного обговорення ризиків, а також генерування незалежних оцінок впливу на права людини «human rights impact assessment» – усе це є складовими нової методології державного управління в безпековій сфері, орієнтованої на підзвітність, превенцію порушень і зміцнення довіри.

Зокрема, такі підходи реалізуються у стратегіях країн Балтії, Нідерландів, Швеції, де цифрові платформи використовуються для звітності уряду перед громадянами щодо рішень у сфері безпеки. Такий досвід підтверджує, що стійкість демократії залежить від того, наскільки послідовно держава інтегрує права людини у всі рівні свого функціонування – від стратегічного до процедурного.

Соціально-правова стабільність у період війни є надзвичайно чутливим маркером стану національної безпеки. Вона виявляється у взаємозв'язку правової культури громадян, ефективності громадського контролю та рівня інституційної довіри. У цих умовах правова культура постає не лише як загальна освіченість у сфері прав людини, а як активна позиція громадян у контролі за діями держави та механізм самозахисту у правовому полі.

Особливої ваги в умовах війни та гібридних загроз набувають комплексні індикатори соціально-правової стабільності, що поєднують як кількісні, так і якісні параметри. Вони дозволяють оцінити не лише формальне функціонування правозахисної системи,

а й її фактичну ефективність з точки зору суспільного сприйняття, динаміки інституційної довіри та відповідності міжнародним стандартам. У центрі такої аналітики – емпіричні дані, що охоплюють статистику звернень громадян до органів державної влади, кількість скарг до Уповноваженого Верховної Ради з прав людини, звернення до міжнародних правозахисних структур, включаючи ЄСПЛ, а також результати розгляду справ у національних судах щодо порушення прав людини.

Нарівні з цим вагоме значення мають соціологічні показники – оцінка довіри до правоохоронних органів, судової системи, органів місцевої влади, рівень правової обізнаності населення, схильність до активної громадянської позиції в умовах кризи. В умовах повномасштабного вторгнення Російської Федерації в Україну зростає роль громадянського суспільства як коректора державної політики. Тому включення у систему моніторингу звітів правозахисних НУО, громадських аналітичних центрів, незалежних платформ на кшталт «ZMINA», Центру громадянських свобод або Української Гельсінської спілки є критично важливим для верифікації дій уряду.

Показовим є також аналіз статистики рішень Європейського суду з прав людини, зокрема за категоріями справ, які повторюються та мають системний характер. Такі рішення не лише формують правову позицію, але й слугують тестом на ефективність внутрішньої системи захисту прав. Наприклад, регулярні порушення статей 3, 5 або 6 Конвенції свідчать про слабкі місця у сфері поводження з ув'язненими, досудового затримання або доступу до справедливого суду. Їхня кількість і зміст становлять вагомий міжнародний сигнал.

Ігнорування таких індикаторів у мирний час може призвести до поступової ерозії правових засад, а в умовах війни – до стрімкої втрати довіри до держави, легітимності владних рішень і, врешті-решт, до внутрішньої дестабілізації. Як підкреслюють міжнародні експерти Ради Європи, «стабільність демократичного ладу вимірюється не лише наявністю законів, а й рівнем відповідності дій держави очікуванням суспільства щодо справедливості та поваги до гідності».

Таким чином, розбудова цілісної системи моніторингу правозахисного стану – з використанням індикаторних панелей, даних

з відкритих джерел, аналітики судової практики та соціологічних опитувань – є не просто інструментом контролю, а гарантією випереджаючої безпеки. У контексті воєнної реальності це один із небагатьох способів зберегти довіру до держави, запобігти радикалізації та посилити міжнародну підтримку на основі відповідності європейським стандартам.

У воєнний період ризики посилюються: будь-яка помилка у сфері дотримання прав людини може стати об'єктом міжнародної критики, втрати підтримки союзників або внутрішньої дестабілізації. Тому інтеграція системного моніторингу правозахисної ситуації в архітектуру державного управління є стратегічним завданням для збереження соціальної єдності та конституційного ладу.

У сучасних умовах національна безпека не може забезпечуватись виключно через силові або технократичні інструменти. У центрі ефективної безпекової стратегії повинна перебувати людина з її базовими правами й потребами. Це передбачає включення правозахисної компоненти на всіх рівнях стратегічного управління – від розробки державних концепцій до реалізації конкретних адміністративних рішень.

Інтеграція прав людини в систему стратегічного планування вимагає від держави оцінювати не лише зовнішні загрози, але й внутрішні ризики, пов'язані з порушенням прав, дискримінацією, нерівним доступом до захисту, надмірним втручанням у приватну сферу. Відповідно до європейських рекомендацій, зокрема Рамкових керівних принципів Ради Європи, однією з ключових складових сучасного стратегічного підходу є постійна оцінка впливу на права людини при ухваленні політик та нормативних актів у сфері безпеки.

Особливу увагу в цьому контексті слід приділити ризик-орієнтованому управлінню, коли ризики розглядаються не лише з позиції безпеки держави, а й з погляду загроз для громадянських прав. Наприклад, при запровадженні масових цифрових систем спостереження чи мобілізаційних механізмів необхідно здійснювати незалежну експертизу на предмет пропорційності, необхідності та потенційної шкоди для прав людини. Як підкреслює Т. Р. С. Аллан, «повага до гідності людини вимагає, щоб держава не діяла наосліп, навіть у найважчі часи» [3].

Крім цього, важливим елементом інтеграції є інституційне посилення органів, відповідальних за дотримання прав людини в секторі безпеки. Йдеться про створення незалежних підрозділів з прав людини у силових структурах, постійне навчання персоналу, участь правозахисних організацій у процесах оцінки та моніторингу. Подібні моделі вже реалізуються в країнах ЄС та НАТО, де поняття «human rights compliance» є стандартною складовою національних стратегій.

В українському контексті впровадження цих підходів може стати запорукою як внутрішньої стабільності, так і міжнародної довіри. Більше того, системна інтеграція правозахисної парадигми здатна стати запобіжником надмірної мілітаризації суспільства та зберегти демократичний баланс у тривалий період безпекової турбулентності.

Таким чином, права людини в стратегічному управлінні – це не лише обов’язок, але й ресурс: вони забезпечують стійкість, легітимність, громадську підтримку та міжнародне визнання. У довгостроковій перспективі саме такий підхід формує сильну, відповідальну й відкриту державу, орієнтовану не лише на перемогу, а й на збереження гідності своїх громадян.

Ефективне впровадження правозахисного виміру у сферу стратегічного управління сьогодні демонструють низка європейських країн, зокрема Нідерланди, Німеччина, Швеція, Франція та Естонія. В Естонії, наприклад, права людини є індикатором якості цифрової трансформації держави: усі нові інструменти електронного врядування оцінюються за критеріями прозорості, недискримінаційності та приватності, зокрема, через GDPR-орієнтовані механізми аудиту. У Німеччині підхід до Human Rights Impact Assessment «HRIA» уже понад 10 років є обов’язковим етапом ухвалення політик у сферах безпеки, оборони та внутрішніх справ.

У Фінляндії з 2017 року працює національна програма з інтеграції прав людини у діяльність усіх силових структур, включаючи поліцію, прикордонну службу та органи цивільного захисту. Створено постійні незалежні наглядові ради, а щорічна оцінка дотримання прав людини публікується на загальнодержавному порталі. Це забезпечує не лише прозорість, а й своєчасне виявлення системних порушень.

У межах ЄС терміни реалізації таких підходів у середньому варіюються від 18 до 36 місяців, залежно від складності інституційної структури, доступу до ресурсів і рівня готовності персоналу. Як свідчить досвід Польщі та Литви, початковий етап включає створення єдиного національного індикаторного переліку з прав людини, розробку інструкцій для службовців, а також запуск навчальних програм.

Для України цей досвід може бути адаптований через такі кроки:

1. Розробка моделі інтеграції правозахисного компоненту в сектор безпеки на рівні Нацради з прав людини при Уряді. В умовах збройного конфлікту та гібридних загроз особливої ваги набуває необхідність постійної координації між урядом і правозахисними інституціями. Створення при Кабінеті Міністрів Національної ради з прав людини, до якої увійдуть представники державних органів, громадянського суспільства, омбудсмена та експертного середовища, дозволить закласти інституційний механізм для інтеграції правозахисного компоненту в усі рівні безпекової політики. Така рада має бути не дорадчим органом, а центром вироблення обов'язкових стандартів і моніторингу рішень із ризиком впливу на права людини. Її діяльність відповідатиме європейським практикам демократичного врядування у сфері безпеки.

2. Створення незалежного координатора з питань прав людини у безпекових структурах «аналог омбудсмена в секторі безпеки». Інституціоналізація прав людини у секторі безпеки передбачає впровадження окремої посади незалежного координатора – фахівця з мандатом реагувати на порушення, проводити розслідування, здійснювати візити в зони бойових дій та місця несвободи, давати публічні висновки щодо правомірності дій структур МВС, СБУ, Міноборони тощо. Це дозволить забезпечити горизонтальний нагляд за дотриманням прав людини безпосередньо всередині безпекового сектора, зменшуючи ризик безкарності та зловживань. У міжнародній практиці подібний механізм впроваджено, наприклад, у Канаді, Нідерландах та Норвегії як гарантію прозорості спецслужб.

3. Законодавче закріплення обов'язкової оцінки впливу на права людини «Human Rights Impact Assessment – HRIA». Усі нормативно-правові акти, що стосуються питань надзвичайного

стану, мобілізації, кібербезпеки, цифрового нагляду або військової політики, повинні супроводжуватися спеціальним аналітичним блоком – оцінкою впливу на права людини. Така оцінка «HRIA» є інструментом не лише попередження порушень, а й вироблення збалансованих рішень. У разі відсутності оцінки, законопроекти та нормативні акти повинні вважатися неповними. В Україні вже існує приклад законодавчої обов'язковості гендерної експертизи – отже, аналогічне закріплення HRIA стане наступним логічним кроком у розвитку права людини як об'єкта публічної політики.

4. Поетапна реалізація в межах 2 років, починаючи з пілотних відомств МВС, СБУ, Міноборони – із обов'язковою міжнародною експертизою.

Запровадження описаних реформ має здійснюватися у три етапи:

– Перший рік: розробка методологій HRIA, створення Ради та призначення координаторів у пілотних відомствах «МВС, СБУ, Міноборони»;

– Другий рік: розширення охоплення на всі силові структури, внесення змін до законодавства, публікація щорічного звіту правозахисного моніторингу сектору безпеки. Ключовим елементом є залучення міжнародних партнерів «ОБСЄ, UNDP, CoE, EUAM» як гарантів незалежності, об'єктивності та належної експертизи впроваджуваних заходів.

Це не лише дозволить уникнути конфлікту між безпековими заходами та правами громадян, а й дасть змогу Україні стати прикладом реформаторської держави з високим рівнем правового гуманізму навіть в умовах війни.

Сучасні підходи до національної безпеки дедалі більше визнають права людини не зовнішнім додатком, а центральним елементом стратегічного управління. У цьому сенсі права людини виконують функцію структуроутворюючого чинника, що визначає ієрархію пріоритетів, легітимність рішень, характер взаємодії держави з суспільством і ефективність інституцій.

Узагальнюючи попередні дослідження, можна стверджувати, що інтеграція правозахисного виміру в архітектуру державної безпеки дає змогу уникати однобічних силових рішень, забезпечуючи комплексний підхід до управління кризами. Права людини стають не тільки «червоними лініями» втручання, а й активним ресурсом

стабільності – адже порушення прав зумовлює недовіру, протест, зростання вразливості системи.

Як показує міжнародний досвід, зокрема країн-членів Ради Європи, держави, що інституціоналізують права людини в секторі безпеки, демонструють вищий рівень стійкості до гібридних загроз, кібератак, радикалізації. У цих країнах стандарти прав людини не послаблюють державу, а зміцнюють її – створюючи прозору, підзвітну, довірену систему прийняття рішень.

В умовах війни особливо важливо не допустити нормалізації обмежень. Права людини у такі періоди не втрачають своєї ваги – навпаки, саме в кризових ситуаціях вимірюється справжня цінність правової держави. Вони є запобіжником від дегуманізації, політичної репресії, стигматизації соціальних груп, і водночас – основою довгострокового відновлення суспільної довіри після завершення конфлікту.

Отже, права людини в умовах національної безпеки не лише вступають у конфлікт з інтересами держави, а навпаки – їх реалізація є передумовою сталої, стійкої та легітимної державної політики. Саме тому в сучасному правовому мисленні формується нова аксіома: безпека без прав людини – це не захист, а загроза.

1. Богачова Л. Л. Юридичні гарантії прав і свобод людини і громадянина в європейському та національному праві. *Державне будівництво та місцеве самоврядування*: зб. наук. праць / НДІ держ. будівництва та місц. самоврядування Нац. акад. прав. наук України. Харків: Право, 2011. Вип. 22. С. 56–70. 2. Караман І.В., Козіна В.В. Європейський суд з прав людини, Європейська конвенція з прав людини та індивідуальні заяви: перше знайомство. Київ: ВАІТЕ, 2015. 136 с. 3. Конституційна справедливість. Ліберальна теорія верховенства права. Київ: Києво-Могилян. акад., 2008. 385 с. 4. Денисова А. М. Правові обмеження: поняття, види, функції. *Часопис Київського університету права*. 2011. № 2. С. 51–53. 5. Конституція України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254k/96-вр>. 6. Про національну безпеку України: Закон України від 21.06.2018 № 2469-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19>. 7. Рішення Конституційного Суду України від 1 червня 2016 року № 2-рп/2016. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v002p710-16>. 8. Загальна декларація прав людини. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015. 9. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004. 10. Міжнародний пакт про громадянські і політичні права. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_043.

References

1. Bohachova L. L. Yurydychni harantii prav i svobod liudyny i hromadianyna v yevropeiskomu ta natsionalnomu pravi. *Derzhavne budivnytstvo ta mistseve samovriaduvannia*: zb. nauk. prac / NDI derzh. budivnytstva ta mists. samovriaduvannia Nats. akad. prav. nauk Ukrainy. Kharkiv: Pravo, 2011. Vyp. 22. S. 56–70.
2. Karaman I. V., Kozina V.V. Yevropeyskyi sud z prav liudyny, Yevropeiska konventsiiia z prav liudyny ta individualni zaiavy: pershe znaiomstvo. Kyiv: VAITE, 2015. 136 s.
3. Konstytutsiina spravedlyvist. Liberalna teoriia verkhovenstva prava. Kyiv : Kyievo-Mohylian. akad., 2008. 385 c.
4. Denysova A. M. Pravovi obmezhenia: poniattia, vydy, funktsii. *Chasopys Kyivskoho universytetu prava*. 2011. № 2. S. 51–53.
5. Konstytutsiia Ukrainy vid 28.06.1996 r. № 254k/96-VR. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254k/96-vr>.
6. Pro natsionalnu bezpeku Ukrainy: Zakon Ukrainy vid 21.06.2018 № 2469-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19>.
7. Rishennia Konstytutsiinoho Sudu Ukrainy vid 1 chervnia 2016 roku № 2-rp/2016. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v002p710-16>.
8. Zahalna deklaratsiia prav liudyny. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015.
9. Konventsiiia pro zakhyst prav liudyny i osnovopolozhnykh svobod. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004.
10. Mizhnarodnyi pakt pro hromadianski i politychni prava. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_043.

Horai Oleg. Human rights as the basis of social and legal stability of state security

The article defines that human rights and freedoms are not only fundamental values of the constitutional order of Ukraine but also a structural factor in ensuring social stability within the framework of national security. They shape public trust in state institutions, reduce social tension, and ensure the predictability of state policy.

It is revealed that the modern security paradigm increasingly gravitates toward the concept of “human-centrism,” according to which the interests of the individual become the foundation for defining the goals and tools of national security. These approaches are reinforced by the influence of European human rights standards, the provisions of the Universal Declaration of Human Rights, the Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms, and the Constitution of Ukraine.

The study explores how the practical implementation of human rights affects the level of legal culture in society, the legitimacy of authority, and the effectiveness of institutional mechanisms. Special attention is given to the analysis of legal norms, judicial practice, and indicators of social oversight in crisis situations.

It is generalized that the sustainable development of the state under conditions of military threats and hybrid warfare is possible only through the

systemic integration of human rights into all levels of national security policy – from strategic planning to daily administrative decisions.

It is concluded that the integration of the human rights dimension into the architecture of state security makes it possible to avoid unilateral forceful decisions, ensuring a comprehensive approach to crisis management. Human rights serve as an active resource of stability. Violation of rights leads to distrust, protest, and increased vulnerability of the system. As international experience, in particular that of the member states of the Council of Europe, shows, states that adhere to human rights in the security sector demonstrate a higher level of resilience to hybrid threats, cyberattacks, and radicalization. In these countries, human rights standards do not weaken the state, but strengthen it, creating a transparent, accountable decision-making system. In conditions of war, it is especially important to prevent the normalization of restrictions. Human rights do not lose their importance during such periods – on the contrary, it is in crisis situations that the true value of the rule of law is measured. They are a safeguard against dehumanization, political repression, and stigmatization of social groups, and at the same time – the basis for the long-term restoration of public trust after the end of the conflict. Therefore, human rights in the context of national security not only do not conflict with the interests of the state, but on the contrary – their implementation is a prerequisite for a stable, sustainable and legitimate state policy.

Key words: human rights, national security, socio-legal stability, constitutional order, rule of law, institutional trust, legitimacy of power, security policy, human rights standards.